

MODAL FEİLLƏRİN AKADEMİK YAZIDA TƏTBİQİ

Bənövşə Əsgərova

Azərbaycan Dövlət Pedaqoji Universiteti

Xarici Dillər Mərkəzinin müəllimi

<http://ORCID.org/0000-0002-5019-091X>

tt.aaa2014@mail.ru

Xülasə

Modallıq mürəkkəb qrammatik hadisədir. Onlar müxtəlif adlar altında təsvir edilmişdir: modal feillər, modal sözlər, köməkçi modallar. Modal feillər hərəkətlərin həyata keçirilməsi haqqında düşüncə proseslərinin səth quruluşuna çevrilməsinin nəticəsini ifadə edir. Modallar insanın hərəkətlərə münasibətini və ya hərəkətin həyata keçirilə bilən və ya mümkün olmayan keyfiyyətini müəyyən edir. Modallar həqiqətən də “modal feillər” ola bilməzlər, çünki onlarda feilin morfoloji xüsusiyyətləri (aspekt, səs, əhval və zaman) yoxdur.

İngilis dilində modal feillər xüsusi qrup təşkil edir və istifadə zamanı bütün digər feillərdən fərqli olur. Modal feillərin köməyi ilə bacarıqlarımızdan, istəklərimizdən danışa, icazə istəyə bilərik, bir şeyi qadağan edə, məsləhət verə və öhdəliklərdən bəhs edə bilərik. Buna görə də modal feillərin akademik yazıda da tətbiqi çox vacib və maraqlıdır.

Bu məqalədə də əsas məqsəd müxtəlif dil mənşəli tələbələr tərəfindən modal feillərdən istifadə edildikdə, mədəniyyətlərarası ünsiyyətdə dil variasiyasının müəyyən edilib-edilmədiyini müəyyən etmək, müxtəlif dil və mədəniyyət mənşəli tələbələrin yazılarında modal feillərin akademik yazıda müxtəlifliyini təhlil etməkdir. Ümumiyyətlə, müxtəlif dillərdə modal feillərin akademik yazıda tətbiqi də fərqlidir.

Açar sözlər: modallıq, akademik yazı, modal feillər, qrammatika.

USE OF MODAL VERBS IN ACADEMIC WRITING

Banovsha Asgarova

Azerbaijan State Pedagogical University

Abstract

Modality is a complex grammatical phenomenon. They are described under different names: modal verbs, modal words, and auxiliary modals. Modal verbs express the result of the transformation of thinking processes about

implementing actions into a surface structure. Modals determine one's attitude toward actions or the quality of an action that can or cannot be performed. Modals cannot become true 'modal verbs' because they lack the morphological features of a verb (aspect, voice, mood and tense).

In English, modal verbs form a special group and differ from all other verbs in their tense use. With the help of modal verbs, we can talk about our abilities, and desires, ask for permission, forbid something, give advice and talk about obligations. Therefore, studying modal verbs in academic writing is very important and interesting.

The main goal of this article is to determine whether language variation is determined in intercultural communication when students of different language backgrounds use modal verbs and to analyze the diversity of modal verbs in academic writing through the writings of students of different languages and cultures. In general, the use of modal verbs in academic writings of various languages is also different.

Key words: modality, academic writing, modal verbs, grammar.

ПРИМЕНЕНИЕ МОДАЛЬНЫХ ГЛАГОЛОВ В АКАДЕМИЧЕСКОМ ПИСЬМЕ

Бановша Аскерова

Азербайджанский государственный педагогический университет

Резюме

Модальность – сложное грамматическое явление. Их описывают под разными названиями: модальные глаголы, модальные слова, вспомогательные модальные глаголы. Модальные глаголы выражают результат преобразования мыслительных процессов по поводу осуществления действий в поверхностную структуру. Модалы определяют отношение человека к действиям или качество действия, которое можно или нельзя выполнить. Модальные глаголы на самом деле не могут быть «модальными глаголами», потому что им не хватает морфологических особенностей глагола (вид, залог, наклонение и время).

В английском языке модальные глаголы образуют особую группу и отличаются от всех других глаголов своим употреблением. С помощью модальных глаголов мы можем говорить о своих способностях, желаниях, спрашивать разрешения, что-то запрещать, давать советы и говорить об

обязательствах. Поэтому изучение модальных глаголов в академическом письме очень важно и интересно.

Основная цель данной статьи – определить, определяется ли языковая вариативность в межкультурной коммуникации, когда учащиеся разного языкового происхождения используют модальные глаголы, а также проанализировать разнообразие модальных глаголов в академическом письме в сочинениях студентов разных языков и культур. В целом применение модальных глаголов в академическом письме также различно в разных языках.

Ключевые слова: модальность, академическое письмо, модальные глаголы, грамматика.

Giriş / Introduction

Modal feillər qüsurlu feillər adı altında təsnif edilir, çünki onlar adətən leksik feillərə təyin olunan müəyyən xüsusiyyətlərə malik deyillər. Qədim ingilis dilindəki modal feillər qüsurlu feillər kimi işlənməsə də, müasir ingilis dilinin əksər növlərində köməkçi feil qruplarının bir hissəsi kimi istifadə olunur. Burada müəyyən edilmiş qüsurlu məsdər formasının, gələcək zaman formasının, əmr və gerund/progressivlərin olmamasının nəticəsidir.

Məqalədə qeyd edilir ki, modal feillərin tətbiqi həm ingilis dilini birinci və ya ikinci dil kimi mənimsəmək və öyrənmək, həm də digər ingilis dili öyrənənlər üçün vacib və lazımlıdır [Ferris, 2002:97].

Modal feillər müxtəlif funksiyaları olan mürəkkəb qrammatik quruluşa malikdir. Dilçilikdə modal feillər üçün dəqiq və ya məqbul bir tərif yoxdur, buna görə də eyni elementi modal feillər, modal sözlər, köməkçi modallar və ya qüsurlu feillər kimi müxtəlif adlarla adlandırmaq olar. Yuxarıda deyilənlərə nəzərən alimlər razılaşırdı ki, modal feillər fərdlərin öz düşüncələrini və qavrayışlarını necə mənimsədiyini etdiyini ifadə edir. Modalların öyrədilməsi və istifadəsi əslində qrammatikanın həm təlimatçıların, həm də öyrənənlərin qarşıya çıxan problemləri azaltmaq üçün çox diqqətlə nəzərdən keçirməli olduğu bir sahədir. Çox vaxt müəllimlərin öyrənənlərin öz ətrafında oxuya biləcəyini güman etdiyi bəzi dil elementləri var, buna görə də bu tapşırıqları arxa plana keçirərək, öyrənənlərin istifadəsini asan tapdığını düşünürlər. Bu cür etinasızlıq və diqqətsizlik illər sonra tələbələrin akademik həyatında problemlər yaradır.

Modal feillərin tələbə yazılarında yeri.

Əcnəbi tələbələrdə akademik yazıların təsiri ilə bağlı aparılan bəzi yoxlamalar göstərdi ki, ya tələbələrin mətnlərinə onların biliyi, ya da öz dillərində modal feillərin funksiyası və mənası təsir edir [Hinkel, 2009:680]. Sonda mümkün, zərurət və ya qabiliyyətlə bağlı modal feillərin işlədilməsi mətnlərdə birləşdirilərək, tələbənin modal feillərin yerlərini tanıya bilməməsi təəssüratı yaradır [Hinkel, 2009:672].

Modal feillərin təsirini aradan qaldırmaq üçün bir iş də ondan ibarət idi ki, ilk növbədə müəllimlər bu feillərin mürəkkəb təbiətini yaxşı başa düşməlidirlər. Əgər bu həyata keçirilərsə, müəllimlər modal feillərin müxtəlif istifadələrdə gizli mənasını izah etməkdə daha bacarıqlı olarlar [Thompson, 2009:82]. Bundan əlavə, tələbələr modal feillərin həm yazılı, həm də şifahi istifadəsi ilə daim məşğul olmalıdırlar. Müəllimlər tələbə tapşırıqlarına rəylər, şərhlər yazmalı və işlərində modal feillərdən düzgün istifadəni başa salmalıdırlar. Bu vacibdir, çünki əksər hallarda bunlar tələbələrin yazılarında tez-tez aşkar edilir. Beləliklə, tələbələr yazılarında eyni səhvləri təkrarlayırlar.

Tələbələrin şəxsi təcrübələri və sosial-mədəni mənşəyi onların yazılarına daha çox təsir edir [Hinkel, 2009:670]. TOEFL tələbələrə modal feillər haqqında biliklərini yoxlamaq üçün verilən test tapşırığına bir nümunədir [Hinkel, 2009:671]. Aparılan tədqiqatlar göstərdi ki, tələbələrə verilən yeddi mövzudan beşi öz dillərində artıq müxtəlif modal sistemlərə malik olan bu tələbələrə qarşı etnik qərəzdir. Beləliklə, ingilis dilində linqvistik bacarıqları onsuz da aşağı olan tələbələr, yəqin ki, bu cür testlərdən təsirlənəcəklər, buna görə də onların esse performanslarına təsir edəcəklər. Tələbələrin sosial-mədəni mənşəyi ilə əlaqədar olaraq müəllim modal feillərin yazıda rolunu aydın başa salmalıdırlar. Bu o demək deyil ki, öyrənənlərə dil qaydaları və konvensiyaları pozulmaqla öyrədilməməli, əksinə, tələbələrdən icmalarında baş vermiş əlaqəli məsələlərlə bağlı fikirlər soruşulmalı və müvafiq olaraq müzakirə edilməlidir. Bu hadisələr həyatdakı reallıqları ortaya çıxaracaq və sonradan bəzi modal feillər bu modal feillərin tətbiq olunduğu müxtəlif kontekstləri izah etmək üçün xəritələşdirilə bilər.

Problem ondadır ki, ana dilində danışanların yazdığı dərsliklər modal feil praktikasının əsas mənbələri olduqda, pragmatik effekt əldən çıxacaq, öyrənənlər süni istifadə və ya mədəni cəhətdən qərəzli istifadə edəcəklər [Pomplun, 1992: 51].

Bir çox ikinci dil istifadəçiləri modallığı ifadə etmək üçün yazılarında modal feillərdən istifadə etməkdə çətinlik çəkirlər [Hamp-Lyons, 1991:98]. Bu

haqda alimlər qeyd etdi ki, modal feillərin meyarları və qiymətləndiricilərin keyfiyyəti haqqında çox az şey məlumdur. Alimlərin fikrincə, əsasən tələbələrin mətnlərində rast gəlinən mənfi təsir qiymətləndiricilərin və qiymətləndiricilərin cəlb olunmuş tələbələrə kifayət qədər rəy bildirməməsi ola bilər. Qiymətləndiricilərin də bu kateqoriyalı tələbələr və onların dilindəki modal sistem haqqında az biliyin və bu dillərdən bəzilərinin modal feil sisteminə malik olub-olmamasıdır. Qiymətləndiricilərin bu tələbələrin vəziyyəti haqqında geniş təsəvvürləri olduqda, yalnız o zaman bu test tapşırıqlarını yazarkən səhvləri düzələcək və tələbələr eyni dərəcədə daha yaxşı performans göstərəcəklər, yəni yazılarını daha da mükəmməlləşdirəcəklər. Tədqiqatçılar belə hesab edirdilər ki, tələbələrin yazılarında modal feillərin təsirini azaltmaq üçün qiymətləndiricilər tələbənin keçmiş i ilə tanış olmalıdırlar ki, qeyd olunan skriptlərə lazımi məlumat daxil edilsin. Bundan sonra skriptlər tələbələrə qaytarılmalıdır ki, onlar harada səhv etdiklərini və əllərində olan düzəlişləri bilsinlər. Tələbələrə nəyin səhv getdiyini görmədən sadəcə bal vermək tələbələrin təkmilləşməsinə xələl gətirməkdir [Hamp-Lyons, 1991:90].

Tələbələrin akademik yazılarında “can”, “could”, “may” və “should” kimi modal feillərin istifadə və funksiyalarının araşdırılması göstərdi ki, birinci kurs bakalavr tələbələrinin yazıları ardıcıl olaraq “modalların funksiyalarını kodlaşdırmaq üçün öz mədəni dəyərlərini genişləndirir” [Leech, 2009:155]. Bundan əlavə, tədqiqatlar həmçinin göstərdi ki, “universitetlərarası mədəniyyət ilə məşğul olan tələbələrin problemi onların fərziyyələrinin və təcrübələrinin SAE mədəniyyətindən nə dərəcədə fərqli olduğunu müəyyən edir” (burada SAE Standart Orta Avropanı ifadə edir).

Tələbə esselərində modal feillərə mənfi təsirin aradan qaldırılması.

Alimlər hesab edirdilər ki, əcnəbi tələbələrin akademik yazılardakı təlimatların növünü və standart tələblərin növünü nəzərə almaq məsuliyyəti ingilis dili müəlliminin üzərinə düşür [Basham, 1991:38].

İndiyə qədər aparılan tədqiqatlara əsasən, modal feillərin istifadə oluna biləcəyi fərqli formalar tələb edəcək mövzular və ya fərqli mövzular ilə bağlı L1 və L2 yazılarının eyni postament üzərində qurulması zəruri olmuşdur. Başqa bir təklif ondan ibarət idi ki, akademik yazının bütün ideyası aydın və münasib göstərişlər hazırlamaqla daha incə mövzularla genişləndirilsə, daha yaxşı olardı. Genişləndirmə anlayışı ilə ideya, hər hansı bir qrupun xeyrinə mövzuları və təklifləri bilmədən hər cür esselərdə imkan, qabiliyyət, öhdəlik və ya zərurət modal feillərindən həm yerli, həm də qeyri ana dillərin istifadəsinə nail olmaq

idi. Tələbələrin yazılarında, o cümlədən imtahanlarında, kompozisiyalarda və digər akademik diskurslarda istifadə olunan modal feillərə mənfi və qərəzli təsirlərin qarşısını almaq üçün oxşar tədqiqatlar aparılmışdır [Traugott, 2006:110]. Tədqiqatçılar bildirmişlər ki, bu cür yazıların yersiz olmasına bir çox məsələlər səbəb olmuşdur. Onlar iddia edirdilər ki, modal feillərin istifadəsi və funksiyaları ilə bağlı bir sıra empirik tədqiqatlarla bu feillərin semantik dəyərlərinin çoxu bu gün ədəbiyyatda məlumdur və təsir öyrənənin mənşəyindən asılı olmayaraq müsbət nəticələr verməlidir. Tədqiqatçılar da iddia etdilər ki, *“Modal feilin təsnifatının qısa icmalı, dil dəyişikliyinə onların mənə və istifadələrinə təsiri və yazılı diskursda onların pragmatik xassələri və funksiyaları modal feillərin akademik yazılarda oynadığı kontekstual rolların araşdırılması üçün alət kimi görünür”*.

Bu mövzuya uyğun çoxlu tədqiqatlar aparılmışdır. Belə tədqiqatlardan biri Mount Mary Təhsil Kollecinə aparılmışdır. Tədqiqatın əsasını Əsas Təhsil üzrə sonuncu kurs və Mount Mary Təhsil Kollecinin yeni proqramının (Əsas Təhsil üzrə Bakalavr) birinci kurs tələbələri təşkil etmişdir. Tədqiqat üçün yeddi yüz yetmiş doqquz (779) respondent seçmək üçün məqsədyönlü və təsadüfi seçmə üsullarından istifadə edilmişdir. 312 nəfərdən ibarət Əsas Təhsil üzrə sonuncu kurs və Mount Mary Təhsil Kollecinin yeni proqramının (Əsas Təhsil üzrə Bakalavr) birinci kurs tələbələrini seçmək üçün məqsədyönlü seçmə texnikasından istifadə edilmişdir. Məlumatların toplanması üçün 467 nəfər respondentdən istifadə edilmişdir. Təməl Təhsil üzrə sonuncu kurs tələbələri 15 uzun esse seçmək üçün sadə təsadüfi üsuldən istifadə ediblər, 30 tapşırıq isə Əsas Təhsil üzrə Bakalavr tələbələrinin birinci dəstəsindən seçilən tələbələrə təqdim edilib. Bu rəqəmlərin seçilməsi tədqiqatçılara mətnləri təhlil etmək üçün kifayət qədər vaxt əldə etmək imkanı vermək idi. Məlumatların toplanması üçün sənədlərdən və müsahibə təlimatlarından istifadə edilmişdir. Müsahibə bölməsinə beş tələbə daxil idi. Tədqiqatçılar tələbələri məqsədyönlü seçiblər, çünki onlar artıq məzuniyyətdədirlər və buna görə də təsadüfi seçmə texnikası uyğun deyildi. Telefon məlumatları tədqiqatçılarda olan tələbələrle planlaşdırılmış müsahibə üçün əlaqə saxlanılıb. Tərcümə obyektivliyi ilə məlumatlar mövzularda təhlil edilmişdir.

Bu tədqiqatda Mount Mary Education College tələbələrinin yazılarında modal feillərin istifadəsinə baxılmış və onların mətnlərində çoxlu zəif cəhətlər vurğulanmışdır. Tədqiqat göstərdi ki, tələbələr kontekstlə bağlı modal feillərin seçimi və bu feillərin uyğun tətbiqi ilə bağlı o qədər də məlumatlı deyillər.

Bunun kurikulumun müəllifləri və icraçıları/müəllimləri üçün bəzi pedaqoji təsirləri var. Modal feillər az olsa da, onların əsas mənasına qarşı kontekstual mənasını təbii qəbul etmək olmaz. Alimlər həmçinin təklif etdi ki, ESL müəllimləri modal feilləri yaxşı başa düşməlidirlər ki, onlar bu bilikləri tələbələrə verə bilsinlər. Təəssürat yaranır ki, elə bil tələbələr tapşırığın öhdəsindən gəlmirlər, lakin bəzən müəllimlərin özləri dilin bu aspektində çətinlik çəkirlər [Thompson, 2002:80]. Uzun esseləri nümunə kimi götürsək, işə nəzarət edən müəllimlər şagirdlərin bəzi yersiz istifadələrini qeyd edə bilərdilər. Təəssüf ki, mətnlər bütün modal feil problemləri ilə qaldı. İki fikir düşünülürdü. Ya müəllimlər uyğunsuzluğu yoxlamaq üçün kifayət qədər ehtiyatlı deyildilər, ya da bilikləri yoxdur. Modal feillər məsələsi mürəkkəb məsələ olduğundan, bu feillərin istifadəsi ilə bağlı yeni tendensiyaya uyğun olmaq üçün təlimatçılar müntəzəm olaraq ixtisasartırma təlimlərinə ehtiyac duyurlar. Nəticə ondan ibarətdir ki, müəllimlər modal feillərin istifadəsi ilə tanış olduqdan sonra bu onların tədrisinə təsir etmək üçün uzun bir yol keçəcəkdir. Daha tez-tez, sertifikatlaşdırmadan sonra müəllimlərin əksəriyyəti cari ideya və təcrübələrlə ayaqlaşmaq üçün özlərini təkmilləşdirmirlər. Məhz bu layihə vasitəsilə tədqiqatçılar modal feillərin mürəkkəb mahiyyətini kəşf edə bilmişdir. Bu o deməkdir ki, bundan sonra tədqiqatçıların bu feillərə necə yanaşacağı ilə bağlı müxtəlif yanaşmalar olacaq.

Nəticə / Conclusion

Bir modal feilin digəri ilə əvəz edilməsi, modal feillərin uyğun olmaması və uyğun olmayan modal formalarının olması yazıda çətinliklər yaradır. Tələbələrin cümlələrdə bir cümlə elementinin digər cümlə elementləri ilə uyğun əlaqəsi olmayan modal feillərdən istifadə etdikləri, belə konstruksiyaları qrammatik və praqmatik cəhətdən qeyri-ahəng etmələri də sübut edilmişdir. Tövsiyə olunur ki, modal feillərin tədris sisteminin əsas və aşağı səviyyəsindən başlayaraq, ən yüksək səviyyəyə qədər tədricən tətbiqinə əmin olmaqla, kurikulumların işlənməsinə ehtiyac var. Bu zaman öyrənənlər getdikcə modalların əsas mənasından daha mürəkkəb istifadələrə keçərək feilləri düzgün tətbiq edəəcəklər.

Ədəbiyyat / References

1. Basham, C., Kwachka, P. (1991). Reading the world differently: a cross- cultural approach to writing assessment. In: Hamp-Lyons, L. (Ed.). –Assessing second language writing in academic contexts. – pp.37–49.
2. Ferris, D.R. (2002). Treatment of errors in second language student writing. Ann Arbor: – The University of Michigan. – p.97.
3. Fazira, A.K. (2010). What modal verbs are: Modal verbs, modal words and auxiliary modals. // International Multidisciplinary Journal. – pp.2530- 2535.
4. Hamp-Lyons, L. (1991). Pre-text:Task-related influences on the writer. In: Hamp-Lyons, L. (Ed.). – Assessing second language writing in academic contexts .– pp.87–107.
5. Hinkel, E. (2009). The effect of essay topics on modal verb uses in L1 and L2 academic writing. // Journal of Pragmatics. – Elsevier. – pp.667-683.
6. Thompson, M. (2002). Modals in English language teaching. Retrieved April 28. – pp.79-87
7. Pomplun, M., Wright, D., Oleka, N., & Sudlow, M., (1992). An analysis of English composition test essay prompts for differential difficulty. College Entrance Examination Board. – New York. – p.51
8. Leech, G., Hundt, M., Hair, C., & Smith, N. (2009). Change in contemporary English. – Cambridge: Cambridge University Press. – p.341.
9. Traugott, E., & Nuyts, J. (2006). Historical aspects of modality. In: Frawley, W. (Ed.), – The expression of Modality. – Mouton de Gruyter. Berlin. – pp. 107-139.

Məqalə tarixçəsi

<i>Daxil olub</i>	<i>14.02.2024</i>
<i>Düzəlişə göndərilib</i>	<i>15.02.2024</i>
<i>Qəbul edilib</i>	<i>01.03.2024</i>
<i>Nəşrə tövsiyə edib</i>	<i>Könül Həsənova</i>
<i>filologiya üzrə fəlsəfə doktoru, dosent</i>	